

детермінується багатьма факторами, які суттєво впливають на морально-духовні, фізичні і фізіологічні якості і властивості життя людей у XXI столітті III тисячоліття.

Список використаних джерел і літератури:

1. Брайчевський М. Ю. Походження Руси / М. Ю. Брайчевський. – К. : Наукова думка, 1968. – 224 с.
2. Брайчевський М. Ю. Етногенічні проблеми і походження українського народу на службі КМО / М. Ю. Брайчевський // Зб. наукових праць. – 2000. – Київ, Нью-Йорк, Торонто, Париж, Львів, 818 с. – С.140.
3. Залізняк Л. Походження українців: між наукою та ідеологією: популярне видання / Л. Залізняк. – К. : Темпора, 2008. – 104 с. і іл.
4. Иванов Г. И. Социальная сущность теории конвергенции / Г. И. Иванов. – М., 1975.
5. Історія України написана у V ст. до нашої ери Геродотом / пер. С. К. Спасько (Австралія). – К. : Фенікс, 2007. – 80 с.
6. Кремень В. Тест на виживання / Василь Кремень // День. – 2010. – № 13 (28 січня).
7. Літопис руський / пер. з давньорус. Л. Є. Махновця ; відп. ред. О. В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1989. – XVI. – 591 с.
8. Мойсеєнко В. С. Хрест із півмісяцем – вічні символи. «Оранта» «Майстерня книги» / В. С. Мойсеєнко. – К., 2006. – 128 с.
9. Наливайко С. Етнічна історія давньої України / Сергій Наливайко. – К. : Євшан-зілля, 2007. – 624 с.
10. Наливайко С. У. Українська індоаріка / Степан Наливайко. – К. : Євшан-зілля, 2007. – 640 с.
11. Новітні міфи та фальшивки про походження українців : [зб. статей: популярне видання]. – К. : Темпора, 2008. – 136 с. : іл.
12. Павленко Ю. В. Передісторія давніх русів у світовому контексті / Ю. В. Павленко. – К. : Фенікс, 1994.
13. Петров В. Походження українського народу / Віктор Петров. – К. : МП «Фенікс», 1992. – 192 с.
14. Україна. Історичний атлас. 5 клас. – К. : Мапа ЛТД, 2002. – 40 с.
15. Україна. Історичний атлас. 7 клас. – К. : Мапа ЛТД, 1999. – 24 с.
16. Щербаківський В. Формування української нації / В. Щербаківський. – Прага, 1941.
17. Этнокультурная карта территории Украинской ССР в I тыс. н. э. – К., 1985.
18. Чмихов М. І. Археологія та стародавня історія України. Курс лекцій / [М. І. Чмихов та ін.]. – К.: Либідь, 1992. – 326 с. – С. 7.

**Анотація
В.Г.Постовой**

Этногенез и этнопедагогика украинской семьи в контексте глобальных перипетий современности

В статтє идет речь об истории происхождения украинской семьи и воспитания в ней детей.

Ключевые слова: *этногенез, этнопедагогика, семья, украинцы, воспитание.*

**Summary
V.G.Postovyi**

Ethnogeneses and Ethnopedagogics of Ukrainian Family in the Context of Global Peripeteia of Modern Days

The article deals with the history of origin of Ukrainian family and upbringing of children.

Key words: *ethnogeneses, ethnopedagogics, family, Ukrainians, upbringing.*

Дата надходження статті: «1» жовтня 2012 р.

УДК 37.091.12:005.963

О.В.ПРАШКО,
*науковий співробітник
(м.Київ)*

Застосування форм комунікативного впливу на розвиток соціально-комунікативної активності учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу

У статті розглядаються форми комунікативного впливу на розвиток соціально-комунікативної активності в умовах загальноосвітньої школи. Узагальнюються види питань, які можна ефективно використовувати під час навчально-виховної діяльності з метою організації діалогового навчання. Пропонуються рекомендації учасникам навчально-виховного процесу, використання яких може стимулювати соціально-комунікативну активність учнів.

Ключові слова: *діалог, наслідування, стилі управління, діалогове навчання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Серед проблем, що існують в сучасній школі, – домінування суб'єкт-об'єктних відносин між учасниками навчально-виховного процесу, засилля одноразових безсистемних заходів, які не лише не впливають на розвиток особистості учня, але й приводять до зниження комунікативної активності старшокласників. Саме зниження соціально-комунікативної активності учнів є серйозною проблемою, що має негативні наслідки для соціалізації випускників шкіл.

Форми комунікативного впливу на розвиток соціально-комунікативної активності особистості є предметом досліджень психологічної науки. З точки зору педагогічної науки можливості застосування цих форм в практику роботи загальноосвітнього навчального закладу розглянуті недостатньо.

Оскільки загальноосвітня школа є соціально-педагогічною системою, в якій мають бути створені умови для розвитку і саморозвитку особистості кожного учня, то грамотне застосування педагогами форм комунікативного впливу для розвитку соціально-комунікативної активності учнів є важливим та доцільним в освітній практиці загальноосвітнього навчального закладу.

Аналіз досліджень і публікацій... Як свідчить аналіз наукової літератури, проблеми соціальної комунікації піднімалися науковцями ще у XIX столітті.

У соціальній психології, яка зародилася на межі XIX та XX століть в Німеччині (В.Вундт, Х.Штейнталь) та Франції (Г.Тард, Г.Лебон), комунікаційна проблематика посідала центральне місце. У 20-30 роки ця проблематика набула розвитку і в США. Зарубіжними науковцями була оцінена фундаментальна значущість соціальної комунікації для людської цивілізації.

У XXI столітті проблема соціальної комунікації залишається не менш актуальною. У вітчизняній психології джерело активності особистості пояснюється різноманітними потребами людини (потребово-мотиваційна концепція); потреба визначається як напруження, активно-спонукальний стан індивіда, який з'являється при нестачі об'єктів, необхідних для його існування та розвитку. У діяльнісному підході джерелом активності є потреба – можливість, потенціал особистості в активності.

Механізм формування активної особистості вивчався Л.Орбан-Лембрик, яка виділила рівні реалізації соціальної активності, а саме: рівень зникнення особистості; рівень «текстуальної», однозначної людини догматичного складу; рівень здорового глузду; рівень обдарованих, талановитих людей з високим творчим потенціалом, з нестандартним мисленням; рівень геніїв. Соціально активну особистість вона визначає як суб'єкт власної життєдіяльності, який різнобічно взаємодіє із зовнішнім (соціальним середовищем), перебираючи на себе конкретні соціальні ролі [4].

Причину виникнення проблем із соціальним вихованням дітей В.Рубцов, В.Слободчиков вбачають у невідповідності школи як соціального інституту до нового періоду існування цивілізації та переносу центру педагогічного процесу на дидактичні технології як більш зрозумілі та результативні, віддаляючись від соціального виховання.

Виклад основного матеріалу... У Законі України «Про освіту» говориться, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого культурного потенціалу народу (преамбула закону). Для досягнення цієї мети педагогічним колективам потрібно спрямовувати зусилля на плекання особистості учня, який буде володіти комплексом різноманітних знань, мати особистісні якості, соціально-комунікативні уміння, що дозволять йому у подальшому стати висококваліфікованим фахівцем, який здатний самостійно приймати рішення, проявляти ініціативу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та дії, ефективно взаємодіяти з іншими людьми [1].

Людина – істота соціальна, тому соціально-комунікативна активність – риса особистості, що виховується й розвивається у відповідності з завданнями, що ставить перед собою будь-яке суспільство, яке прагне збудувати духовну цивілізовану державу. Потреба учнів у комунікації є природною, тому важлива задача учасників навчально-виховного процесу підтримувати та розвивати цю потребу, як надзвичайно важливу для всебічного розвитку особистості дитини, через діялісно-комунікативний аспект життєдіяльності сприяти встановленню партнерських зв'язків між учасниками процесу соціального виховання.

А.Соколов визначає «соціальну комунікацію» як опосередковану і доцільну взаємодію двох суб'єктів (суб'єктом може бути одна особа, група, класний колектив) та називає три форми комунікативного впливу на розвиток соціально-комунікативної активності особистості, які успішно використовуються в педагогічній практиці – наслідування, діалог, управління формами комунікативного впливу [3].

Усвідомлене наслідування, або імітація, використовується педагогами в процесі шкільного навчання та у впровадженні в практику роботи навчального закладу інноваційних технологій – мова йде про педагогічні новації учителів-новаторів та використання їх здобутків у практиці роботи навчального закладу.

Наслідування, як форма комунікативного впливу, була популярною формою впливу на особистість у радянській школі. Виховний вплив наслідування важко переоцінити. Через наслідування відбуваються важливі процеси, що впливають на формування світоглядної позиції

людини, а саме: передача культурних традицій від покоління до покоління, збереження обрядів та стереотипів етичної поведінки, створення лінії поведінки особистості відповідно до образу, який викликає захоплення та бажання бути подібним до нього.

Класики педагогіки завжди відмічали важливість дії за зразком. Під час навчального процесу спочатку у дитини з'являються початкові знання, первинні навички. Після їх привласнення дитиною, вони перетворюються в особистісні риси характеру.

За психологічним словником, наслідування – це механізм соціалізації, слідування за зразком, за яким стоять різні психологічні механізми. Психологічна наука пояснює, як це працює. Якщо у немовлят наслідування рухам, звукам є спробою встановити контакт із навколишнім світом та емоційний контакт із батьками, то в дитинстві – це проникнення в сенс людської діяльності через моделювання дій у грі. Наслідування в підлітковому віці є спробою ідентифікації з кумиром, приналежності соціальній групі. Доросла людина наслідує з метою здобуття професійної майстерності. Вплив наслідуванню на розвиток людини можна прослідити з раннього дитинства.

Немовля у перші дні свого життя імітує дорослих у формі емоційного зараження. Таким чином встановлюється емоційний контакт дитини й дорослого. З часом немовля починає відтворювати щось нове, що не було властивим його поведінці. Наслідування вже слугує джерелом розвитку: збагачуються засоби комунікації та розвиваються навички предметних маніпуляцій. На другому році життя малюк більш активний у наслідуванні, знаходить зразки для нових власних дій шляхом спостереження за предметами та діями дорослих. Дорослий виступає як приклад для наслідування, як керівник та контролер. Предметно-ознайомча гра слугує розвитку орудійно-предметної діяльності.

Імітаційно-моделюючий етап – відображення життєвих ситуацій, підготовка необхідних умов для становлення провідної діяльності – сюжетно-рольової гри. Із кожним роком форма наслідування в дитини ускладнюється, починає носити вибіркового характеру. Символічне моделювання дає змогу дитині відкрити для себе нові фізичні та соціально-фіксовані якості об'єктів, побудувати образ конкретного предмету, образу дії з ним, життєвої ситуації тощо.

Ідентифікація (наслідування у дітей дошкільного віку) створює підґрунтя уявлень дитини про саму себе і про навколишнє середовище, забезпечує розуміння дитиною завдань і мотивів людської діяльності, створює умови для орієнтації в сенсі та характері людських взаємин та у власних переживаннях.

Старшокласники вже володіють достатньою мірою уявленнями про навколишній світ та соціальні відносини в ньому, орієнтуються в аспектах дорослого життя, необхідних для виконання актуальних специфічних завдань розвитку. У старшому шкільному віці наслідування виконує пізнавальну та комунікаційну функцію.

В українському суспільстві до цього часу ведуться запеклі дискусії, хто з відомих особистостей більш гідний уособлювати Україну, що так чи інакше впливає на формування громадянської свідомості, історичних, політичних, культурних або загальнолюдських цінностей молоді – зразків для наслідування. Погляди учасників дискусії різняться в залежності від приналежності до конкретного регіону України, від політичних поглядів, від рівня культури та інших чинників. Зрозуміло, що відсутність загальнодержавних ідеалів у наслідуванні, веде до серйозних змін у свідомості зростаючого покоління і конфронтації серед громадян України. На нашу думку, для утвердження в країні правової культури, загальнолюдської моралі, гуманізму учнів потрібно вчити молодь наслідувати, насамперед, життя відомих людей, чие життєве кредо, життєва поведінка, вчинки, патріотизм спрямовані на утвердження в людині почуттів свободи, гідності, служінню демократичним цінностям. Чиї гуманні вчинки не викликали б ніяких сумнівів у тлумаченні, закликали молодь жити високодуховним життям, вчили служінню людям.

Сприятливі формуванню соціально-комунікативної культури можна різними шляхами. Найбільш ефективними з них, на нашу думку, є такі:

- організація роботи дискусійного клубу старшокласників (формує навички комунікативної та дискусійної культури);
- проектування соціально-комунікативної активності учнів через участь у соціальних проектах «Герої живуть серед нас» (допомагає учням зрозуміти гуманістичне світосприйняття відомих та звичайних людей, чие життя було спрямоване на служіння добру);
- організація систематичних зустрічей із людьми, які досягли життєвого успіху завдяки особливостям власного характеру (допомагає зрозуміти учнями, що життєвий успіх – це не лише матеріальне благополуччя);
- участь у соціальних акціях і проектах, спрямованих на організацію соціальної допомоги людям похилого віку, вихованцям інтернатів та сиротинців і т. ін. (формує соціально активну позицію: якщо не я, то хто?);

- популяризація досвіду найкращих учителів (поширює досвід учителів-новаторів, чия діяльність викликала широкий інтерес серед педагогічної спільноти як діяльність, що гідна наслідування);

- проведення конкурсів творів «Кого я хочу наслідувати», «Людина, що викликає повагу», «Герої поруч із нами» (допомагає осмисленню учнями загальнолюдських цінностей, уособленням яких є звичайні люди);

- організація акцій милосердя «Від слова до дії» (виховує в учнів загальнолюдські цінності, пов'язані з умінням співпереживати, співчувати, без яких не можлива ефективна соціальна комунікація);

- написання та захист наукових проєктів на соціальну тематику (розвиток соціальної комунікації).

Питання «На кого рівнятися», «Кого наслідувати» – далеко не риторичні і мають глибоке смислове навантаження. Від розвитку комунікативної активності учнів залежить розвитку суспільства – утвердження тоталітарного чи становлення демократично розвиненого його напрямку.

Інша форма комунікативного впливу на розвиток соціально-комунікативної активності учня – навчальний діалог. Ознака будь-якого демократичного суспільства – це вміння членів суспільства вести діалог, уміння взаємодіяти, прислуховуватися і сприймати іншу думку, навіть якщо вона не збігається з власними поглядами.

Діалог набув популярності ще у давніх греків завдяки Сократівській майевтиці, яку філософ називав повивальним мистецтвом. Мета його методу полягала у визначенні поняття шляхом індукції – сходження у процесі співбесіди вчителя і учня від окремого до загального. Сутність філософії Сократа сформульована в одному з принципів, що залишається актуальним і в наш час: «Пізнай самого себе». Володіючи мистецтвом діалогу, Сократ учив своїх учнів мислити та знаходити відповіді на серйозні філософські запитання. Майстерність Сократа-вчителя в побудові діалогу полягає в тому, що він приводив учнів від загального питання (через постановку додаткових питань) до кінцевої відповіді.

Мистецтво вести рівноправний з учнями діалог приходить до учителя з досвідом практичної роботи. Важливість діалогічного навчання відображається у фольклорі різних народів, про що свідчить велика кількість прислів'їв та крилатих виразів: «У того, хто знаходив знання лише в книгах, помилок більше, ніж правильних кроків» (арабське), «Говорити зі знавцем – все одне, що пити кокосове молоко з тростинним цукром» (індійське), «Від великої голови користі не буде, якщо всередині її мозок не кипить» (російське), «Вбите в голову знання – не є мудрістю» (осетинське), «Одному усієї премудрості не пройти» (російське прислів'я).

Сучасна освіта повільно перебудовується, орієнтуючись на вистраждану вчителями-практиками істину, що поганий учитель підносить істину, хороший вчить її знаходити, але процес зміни суб'єкт-об'єктного підходу на суб'єкт-суб'єктний відбувається надто повільно, щоб говорити про тотальні зміни в теорії та практиці навчання й виховання.

В одному з номерів педагогічного видання «Перше вересня» головний редактор С.Соловейчик написав емоційну статтю, спрямовану на захист відомого педагога Є.Ільїна. Бажання написати статтю виникло у нього після отримання листа від одного з учителів. У цьому листі вчителька висловлювала думку, що багато педагогів країни працює не гірше, ніж Ільїн, тому їй не зрозуміло, чому власне досвід цього педагога є предметом постійного обговорення протягом багатьох років, як на шпальтах газет і журналів, так і серед педагогічної спільноти.

Досвід Є.Ільїна, широко висвітлений у педагогічній пресі в 90-ті роки ХХ століття, був привласнений іншими вчителями, для багатьох став звичною практикою (яскравий приклад наслідування). Заслуга Є. Ільїна полягала в тому, що він одним із перших відмовився від пасивних методів навчання. Різними шляхами він спонукав учнів до пошуку власної істини, до особистісних поглядів та оцінок обговорюваних проблем. Мета його діяльності полягала в тому, щоб функцію розуму перетворити на роботу душі. Він наполягав на тому, щоб учитель, готуючись до уроку, продумував кожен деталь. За його поглядами, кожна деталь у художньому творі, майстерно виписана письменником, має не тільки навчати, а насамперед виховувати. Постійна робота розуму, уміння вести діалог із собою та іншими учасниками навчального процесу – візитна картка вчителя-новатора.

Зрозуміло, що не лише вчителі літератури використовували досвід Є.Ільїна, це постало в нагоді іншим предметникам. Чимало педагогів уроки Ільїна сприймали як спів-творчість учителя й учня, як приклад духовного контакту. І не потрібно захищати учителів-новаторів на сторінках педагогічних видань, як доводиться робити це С.Соловейчику у вищезазначеній статті, а продовжувати поширювати змістовний, цікавий педагогічний досвід серед учителів, студентів, які розпочинають педагогічну практику, тим самим зміцнюючи фундамент свого педагогічного

майбутнього. Для молодих учителів надзвичайно важливо навчитися в учителів-новаторів умінню будувати суб'єкт-суб'єктні взаємини учителя й учня під час навчально-виховної діяльності та вести змістовний рівноправний діалог.

Наголошуючи на важливості діалогового навчання, А.Соколов зазначає: «Між учасниками діалогу складаються суб'єкт-суб'єктні відносини, а взаємодія їх носить творчий характер у тому сенсі, що досягається соціально-психологічна єдність партнерів, позначена словом «Ми» [3].

Мистецтво діалогу як форми комунікативного впливу на розвиток соціально-комунікативної активності учнів залежить, певною мірою, від володіння учителем технікою постановки навчальних запитань. Комунікативна функція реалізується через питання й відповіді, за допомогою яких вирішуються серйозні навчальні та виховні завдання, які ставить перед собою вчитель. Тому зрозуміло, що на результат розвитку соціально-комунікативної активності учнів під час навчальної діяльності впливає уміння учителя формулювати навчальну проблему та вирішувати її шляхом навчального діалогу через постановку навчальних питань. Саме через постановку запитань під час навчально-виховної діяльності відбувається наступне:

- передача знань та уявлень, думок, поглядів, у тому числі від одного суб'єкта до іншого;
- активізація навчального впливу на слухача;
- поглиблення зацікавленості аудиторії;
- прояв ініціативи суб'єкту діалогу та бажання взяти участь у процесі колективних роздумів.

Науковці визначають питання як форму думки, що слугує перехідною ланкою від неповної інформації (незнання) до найбільш повної (нового знання) на основі первинної інформації (знання, яке вже є).

Німецький філософ І.Кант писав: «Уміння ставити розумні питання є вже важливою та необхідною ознакою розуму чи прозорливості. Якщо питання само собою не має сенсу і потребує відповідей, які не мають сенсу, то крім сорому для того, хто запитує, є інколи ще недолік, що спонукає необачного слухача до безглузких відповідей і створює смішне видовище: один доїть козла, а другий тримає під ним решето» [2]. Зрозуміло, що успіх діалогу учителя й учня криється в уміло поставленому запитанні.

Система запитань має власну ієрархію, яку повинен знати учитель, якщо хоче оволодіти технікою навчального діалогу:

- основні питання – сплановані заздалегідь відкриті (не мають однозначної відповіді, а в окремих випадках не мають відповіді взагалі) та закриті (потребують однозначної відповіді) питання; відкриті питання ставимо з метою активізації процесу мислення учнів, якщо учитель хоче зосередити учнів на проблемі, підштовхнути їх до пошуку шляхів її вирішення;
- навідні питання – питання, за допомогою яких учень наближається до розв'язання основної проблеми;
- риторичні питання – питання, що не потребують відповіді; відсутність реакції на таке питання, як правило, вказує на згоду інших учасників діалогу з тим, хто говорить;
- другорядні – заплановані або спонтанні питання задаються з метою уточнення відповідей на основне питання;
- альтернативне питання – має декілька варіантів відповідей;
- переломне питання – дає змогу утримати бесіду у визначеному руслі, переключитися при необхідності на іншу тему або ж піднімає комплекс нових проблем;
- питання для обмірковування – ставиться з метою створення умов для аналізу та коментування сказаного опонентом; за допомогою таких питань створюється атмосфера взаєморозуміння, підводяться проміжні чи кінцеві підсумки діалогу;
- дзеркальне запитання – повторення частини висловлювання опонента з питальною інтонацією; цей тип питання дає змогу учаснику діалогу «побачити свої думки» з відстані;
- контрольні питання – дають змогу керувати увагою партнера, повернутися до попередніх етапів роботи, перевірити розуміння опрацьованого матеріалу тощо.

Із метою поживлення діалогу можна використовувати питання-капкани; питання, спрямовані на перевірку компетентності в окресленій області знань; питання, спрямовані на демонстрацію власних знань; провокаційні запитання тощо.

У діалогічному навчанні пріоритет надається відкритим питанням, які не потребують однозначних відповідей. Такі питання потребують активізації розумової діяльності, спонукають до активності учнів на уроці. Поставивши відкрите запитання, учитель приводить учнів до вирішення проблеми шляхом поетапних відповідей на навідні питання.

Починати роботу із застосування елементів діалогового навчання на уроці бажано уже з початкової школи. Власний педагогічний досвід дає підставу зробити висновок про величезний потенціал діалогового навчання за умов його системного застосування в педагогічній практиці.

Нами було проведено порівняння результативності застосування технології «Акваріум» у двох шостих класах з рівним навчальним потенціалом.

На уроках світової літератури в 6-А класі технологія застосовувалася систематично (один раз в 2 місяці), в 6-Б класі епізодично (2 рази за рік). Навчальний «Акваріум» в обох вікових групах проводився за однаковими правилами. Учні були об'єднані в 3 навчальні групи. Кожна група отримувала відкрите запитання. Перед початком роботи учні обговорювали та приймали загальні правила групової роботи, а саме: критикувати ідею, а не особу; приймати усі думки, не ділити думки на правильні чи неправильні; спочатку говорити про позитивне, потім про те, з чим не погоджуємося.

Кожна навчальна група працювала над пошуком відповіді на широке дискусійне питання біля дошки (в акваріумі), дві наступні групи спостерігали за роботою першої групи. У 6-А класі з семи учнів у першій групі працювали лише троє – ті, хто, як правило, завжди працює на всіх уроках. Четверо лише спостерігали за роботою, інколи обмежуючи власну участь в обговоренні короткими репліками. Після обговорення, обмеженого учителем у часі, роботу групи аналізували учні другої та третьої груп. Ефект такого аналізу перевершив очікування: учні підмітили цікаві думки конкретних учнів, зробили зауваження тим, хто говорив мало. У другій групі під час обговорення працювали шестеро з восьми, в третій групі вже працювали всі учні. З часом урок-акваріум став одним із найулюбленіших видів роботи на уроці в 6 класі.

У 6-Б класі результати упровадження були набагато гіршими, ніж у 6-А класі: учні були скутими, не прагнули групової взаємодії, відповіді були однозначними, порушувалися правила групової роботи. Жодного разу відповіді учнів не переросли у дискусію.

У результаті спостережень за двома класними групами можна зробити висновок, що за умов систематичної роботи з упровадження у навчальний процес технологій діалогового навчання можна впливати на розвиток соціально-комунікативної активності учнів.

Учити дітей мислити, вести діалог так саме важливо, як вчити дитину ходити. Ефективність діалогічного навчання зумовлюється демократичністю методу, його спрямованістю на розвиток вільної особистості, яка вміє коректно, але чітко висловлювати власні думки, має що сказати і хоче це робити, не боїться помилитися та зробити хибний крок.

Важливий вплив на розвиток соціально-комунікативної активності учнів здійснює управління навчально-виховним процесом. А.Соколов стверджує, що управління – це така комунікативна дія, коли комунікант розглядає реципієнта як засіб для досягнення власних цілей, як об'єкт управління [3]. Під час комунікативної дії встановлюються суб'єкт-об'єктні відносини. Якщо розглядати управління з позиції педагогіки, то демократичне управління навчально-виховною діяльністю – це симбіоз діалогу та управління. Авторитарний стиль управління відрізняється від демократичного саме тим, що на зміну управлінському монологу приходять управлінський діалог. Продуктивним і результативним є організація навчально-виховної діяльності за цільовими або проблемними проектами. За такого планування діяльності навчального закладу збільшується активність усіх учасників навчально-виховного процесу (батьків, учителів, учнів). Діяльність навчальних закладів спрямовується на вирішення конкретних завдань, як навчально-виховних, так і розвивальних. Управління навчально-виховним процесом набуває іншого забарвлення.

Демократичний стиль управління – це, насамперед, діалог між учасниками навчально-виховного процесу. Якщо адміністрація перебирає на себе всі управлінські функції, відсторонивши від участі в плануванні навчально-виховної діяльності та контролю за діяльністю шкільного колективу, стиль управління перетворюється на авторитарний. Відсутність взаємодії шкодить розвитку шкільному колективу та кожної конкретної особистості зокрема. Соціально-комунікативна активність зумовлена, передусім, демократичним стилем управління. Зараження позитивними вчинками, які можливі за умови вільного діалогу та конструктивної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, на пряму пов'язане зі стилем управління і має негативне забарвлення, веде за собою збільшення агресивності, якщо система управління перетворюється на авторитарну [5].

Залучення молоді до управління навчально-виховним процесом – це перспективна можливість для відкриття та розвитку соціальної, творчої, лідерської, комунікативної обдарованості учнівської молоді.

Висновки... Соціально-комунікативна активність учнів є духовною потребою, за умов задоволення якої людина здатна змінюватися сама та впливати на зміни інших суб'єктів комунікації.

Шляхи прояву активності можуть бути різними у кожного суб'єкта навчально-виховного процесу. За умов максимального використання здібностей та можливостей учня, залучення його до соціально корисного життя відповідно до конкретного завдання та мети розвитку класного

колективу, завдань особистісного розвитку виникає внутрішня потреба, яка зумовлює його соціально-комунікативну активність.

Список використаних джерел та літератури:

1. Біла книга національної освіти України / Т. Алексеевко, В. Аніщенко, Г. Балл [та ін.] ; за заг. ред. акад. В. Кременя ; НАПН України. – К. : Інформ. системи, 2010.
2. Кант И. Соч. : в 6 т. – М., 1964. – Т. 3. – С. 159.
3. Соколов А. Общая теория социальной коммуникации / А. Соколов. – М., 2002.
4. Орбан-Лембрик Л. Психология управления : посіб. / Л. Орбан-Лембрик. – К. : Академвидав, 2003.
5. Сорокин П. Система социологии / П. Сорокин. Т. 1. Социальная аналитика. – Л., 1920. – С. 16.

Аннотація

Е.В.Прашко

Применение форм коммуникативного воздействия на развитие социально-коммуникативной активности учащихся в условиях общеобразовательного учебного заведения

В статье рассматриваются формы коммуникативного воздействия на развитие социально-коммуникационной активности ученика в условиях общеобразовательной школы. Обобщаются виды вопросов, которые можно эффективно использовать во время учебно-воспитательной деятельности с целью организации диалогового обучения. Предлагаются рекомендации участникам учебно-воспитательного процесса, использование которых может стимулировать социально-коммуникативную активность учащихся.

Ключевые слова: диалог, подражание, управление, стили управления, диалоговое обучение.

Summary

O.V.Prashko

Usage of Forms of Communicative Influence onto the Development of Social-Communicative Activity of Students under the Conditions of General Educational Educational Institution

The article deals with forms of communicative impact on the development of the individual student. Given the types of questions that can be effectively used during training activities in order to organize training dialog. The recommendations the participants of the educational process, the use of which may stimulate social and communicative activity of students.

Key words: dialogue, imitation, management, management styles, learning dialog.

Дата надходження статті: «5» вересня 2012 р.

УДК 371.3

В.В.ПРИМАКОВА,

кандидат педагогічних наук
(м.Херсон)

Виховний потенціал народознавства в професійній діяльності вчителів початкових класів

У статті визначено роль і проаналізовано виховний потенціал народознавства в роботі вчителя з молодшими школярами; охарактеризовано можливості системи післядипломної освіти щодо відповідної підготовки педагогів до професійної діяльності на засадах народної педагогіки.

Ключові слова: народознавство, народна педагогіка, професійна підготовка, післядипломна освіта, вчителі початкових класів.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Серед стратегічних напрямів і цілей розвитку сучасної освіти важливу роль відведено інтеграції України в європейський та світовий простір. Демократичне суспільство зацікавлене в підготовці до активного життя свідомих, високоосвічених, творчих та духовно багатих громадян, здатних до самореалізації та творчої праці в мінливому світі. У зв'язку з цим, актуальним завданням системи освіти є забезпечення належного рівня підготовки вчителів, здатних до ефективного виконання професійної діяльності в умовах глобалізації, інноваційних перетворень. Водночас, оновлення національної школи в Україні, визначення шляхів реформування освіти та входження нашої держави у світову освітню спільноту, вимагає пильної уваги до витоків вітчизняної педагогіки, народних традицій, без яких і українська школа, і українське суспільство ризикує втратити свою самобутність. Тому особливого значення набуває аналіз народознавчого потенціалу, використання якого в сучасній школі дозволить розв'язати безліч актуальних питань сьогодення. На шляху їх реалізації погляд в